

KRIMINĀLISTIKAS UN OPERATĪVĀS DARBĪBAS TEORIJAS APAKŠNOZARE

SAEIMAS APAKŠKOMISIJAS ATBALSTĪTIE PRIEKŠLIKUMI GROZĪJUMIEM OPERATĪVĀS DARBĪBAS LIKUMĀ

Dr. iur. Jānis Ivančiks,

Biznesa augstskolas Turība vadošais pētnieks, Latvija

Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas Operatīvās darbības likuma pilnveidošanas apakškomisija visu 2013. gadu, cītīgi strādājot, vērtēja un analizēja Iekšlietu ministrijas sagatavoto likumprojektu "Grozījumi Operatīvās darbības likumā"¹.

Likumprojekta sagatavošanā Iekšlietu ministrijā un apspriešanā Saeimas apakškomisijā aktīvi piedalījās Tieslietu ministrija, Ministru kabineta pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās birojs, Augstākā tiesa, Rīgas apgabaltiesa, Zemgales apgabaltiesa, Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa, Ģenerālprokuratūra, Satversmes aizsardzības birojs, Drošības policija, Militārās izlūkošanas un drošības dienests, Valsts policija, Militārā policija, Finanšu policija, Muitas kriminālpārvalde, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, Valsts robežsardze, Ieslodzījuma vietu pārvalde un neatkarīgie eksperti.

Raksta mērķis ir izanalizēt Iekšlietu ministrijas vadībā sagatavotos grozījumus Operatīvās darbības likumā un Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas Operatīvās darbības likuma pilnveidošanas apakškomisijas sēdēs izskatīto un papildināto likumprojektu, lai arī turpmāk veicinātu sabiedrības aktīvu dalību šo priekšlikumu apspriešanā un pilnveidošanā.

Pamatā tiks pielietotas analītiskās, teorētiskās un praktiskās, kā arī specifiskas juridiskās izpētes metodes.

Vispirms jāatzīmē, ka, vienveidīgam terminoloģijas lietojumam, Saeimas apakškomisijā vienbalsīgi tika atbalstīta Operatīvās darbības likumā lietotās terminoloģijas precizēšana, piemēram, aizstājot vārdus „vispārējās cilvēka

tiesības” ar vārdiem „personu pamattiesības”, vārdus „konstitucionālās tiesības” arī ar vārdu „pamattiesības” u. c.

Spēkā esošā Operatīvās darbības likuma (ODL) 3. pantā reglamentēts operatīvās darbības tiesiskais pamats. Šā panta trešajā daļā noteikts, ka ODL 3. panta otrajā daļā minētie iekšējie normatīvie akti nav jāsaskaņo ar Tieslietu ministriju. Taču, ievērojot 2010. gada 15. jūnijā izdarītos grozījumus Valsts pārvaldes iekārtas likumā², ar kuriem no Valsts pārvaldes iekārtas likuma 75. panta trešās daļas izslēdza prasību saskaņot instrukcijas vai ieteikumu projektus ar Tieslietu ministriju, šai normai vairs nav juridiskas slodzes, tāpēc tika pieņemts lēmums to svītrot no ODL.

ODL 6. panta pirmajā daļā ir uzskaitīti operatīvās darbības pasākumi, bet operatīvās darbības pasākumu saturs reglamentēts ODL 9.–17. pantā. Ja uzskatām, ka ODL 9. pantā noteikts operatīvās darbības pasākuma – operatīvā izzināšana – saturs, tad būtībā operatīvā izzināšana ir vērsta uz pagātnē notikušu faktu noskaidrošanu.

To apstiprina arī fakts, ka ODL 9. panta sestajā daļā ir definēti operatīvās izzināšanas gaitā, kredītiestāžu vai finanšu iestāžu rīcībā esošo neizpaužamo ziņu vai dokumentu, kuri satur šādas ziņas, pieprasīšanas un iegūšanas nosacījumi, t. i., attiecīgās ziņas ir iegūstamas ar Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu. Līdzīgs nosacījums ir paredzēts arī Kredītiestāžu likuma 63. panta pirmās daļas 6. punktā³.

Vienlaikus ODL 9. panta sestajā daļā paredzēta arī darījumu pārraudzības pieprasīšana kredīt-

iestādes vai finanšu iestādes klienta kontā uz noteiktu laiku. Pārraudzīt darījumus kredītiestādes vai finanšu iestādes klienta kontā var uz laiku līdz trim mēnešiem, bet, ja nepieciešams, šo termiņu var pagarināt. Šajā gadījumā darījumu kredītiestādes vai finanšu iestādes klienta kontā pārraudzīšana ir vērsta uz nākotni līdzīgi kā citi ODL 7. panta ceturtajā daļā minētie operatīvās darbības pasākumi. Tādējādi 9. panta sestajā daļā paredzētā kredītiestādes vai finanšu iestādes klienta konta pārraudzīšana neatbilst 9. panta saturam.

Līdz ar to, lai nodrošinātu ODL normu lielāku skaidrību, ODL 6. panta pirmajā daļā ir paredzēts **jauns operatīvās darbības pasākums – operatīvā darījumu pārraudzība kredītiestādes vai finanšu iestādes klienta kontā**, sniedzot šī operatīvās darbības pasākuma saturu Likumprojektā ietvertajā ODL 16.¹ pantā:

„16.1. pants. Operatīvā darījumu pārraudzība kredītiestādes vai finanšu iestādes klienta kontā.

(1) Ja operatīvās darbības subjekta rīcībā ir pamatota informācija par personas gatavotu vai izdarītu noziedzīgu nodarījumu vai tās radītu valstij svarīgu interešu, kas saistītas ar valsts drošības vai sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzību, apdraudējumu, ir atļauta šīs personas darījumu pārraudzība kredītiestādes vai finanšu iestādes klienta kontā.

(2) Ir atļauta arī tādas personas darījumu pārraudzība kredītiestādes vai finanšu iestādes klienta kontā, kura ir saistīta ar šā panta pirmajā daļā minēto personu, meklējamo personu, noziedzīgi iegūtu mantu un citu mantu (arī finanšu līdzekļiem), kas var tikt pakļauta arestam saistībā ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ja ir pamats uzskatīt, ka darījumu pārraudzība kredītiestādes vai finanšu iestādes klienta kontā ļaus noskaidrot noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļus vai to izdarījušās personas, meklējamās personas atrašanās vietu, novērst vai atklāt valsts svarīgu interešu, kas saistītas ar valsts drošības vai sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzību, apdraudējumu vai arī ļaus identificēt vai atrast šajā pantā minēto mantu”⁴.

Kā arī paredzot tā uzsākšanas un veikšanas nosacījumus ODL 7. panta ceturtajā daļā:

(4) Operatīvā korespondences kontrole, operatīvā personas paustās vai uzglabātās informācijas satura iegūšana no tehniskajiem

līdzekļiem, operatīvā nepublicisku sarunu slepena noklausīšanās (arī pa tālruni, ar elektroniskajiem un cita veida sakaru līdzekļiem), operatīvā publiski nepieejamas vietas videonovērošana, operatīvā darījumu pārraudzība kredītiestādes vai finanšu iestādes klienta kontā, operatīvā iekļūšana un ilgstoša operatīvā novērošana (izsekošana) veicama tikai sevišķajā veidā un ar Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša aceptu. Atļauju veikt šos operatīvās darbības pasākumus var izsniegt uz laiku līdz trim mēnešiem, un pamatotas nepieciešamības gadījumā to var pagarināt uz laiku līdz trim mēnešiem. Atļaujas veikt šos operatīvās darbības pasākumus pagarināšanas reižu skaits nav ierobežots, taču to veikšana pieļaujama tikai kamēr tiek veikta operatīvā izstrāde.

Kā jau iepriekš norādīts, ODL 7. panta ceturtajā daļā piedāvāts ieviest vēl vienu jaunu operatīvās darbības pasākumu – **ilgstoša operatīvā novērošana (izsekošana)**. Tas pamatojams ar **Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru**, atbilstoši kurai personas novērošanas (izsekošanas) ilgums vai sistemātiskums, ko veic operatīvās darbības subjekti, var atstāt ietekmi uz to, vai attiecīgā *personas novērošana (izsekošana) ir uzskatāma par iejaukšanos personas privātajā dzīvē* 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. panta izpratnē⁵ (sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 25. septembra sprieduma lietā *P.G. and J.H. v. The United Kingdom* 57. punktu, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 2. septembra sprieduma lietā *Uzun v. Germany* 44. – 46. punktu, kā arī 71. punktu). Papildus tam, saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, gadījumos, kad tiek paredzēta iejaukšanās personas privātajā dzīvē, likumam ir jābūt pietiekoši skaidram, lai sniegtu personām izpratni par to, kādos gadījumos operatīvās darbības subjekti varētu realizēt tiem piešķirtās tiesības (sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 2. septembra sprieduma lietā *Uzun v. Germany* 61., 66., 70. punktu).

Ņemot vērā minēto, lai nodrošinātu ODL normu lielāku skaidrību, ODL 10. pants būtu papildināms ar personas ilgstošas novērošanas (izsekošanas) definīciju, kā arī precizējams personu loks, pret kurām var tikt veikta ilgstoša operatīvā novērošana (izsekošana). Ņemot vērā personas ilgstošas novērošanas (izsekošanas) iespējamo

būtisko iejaukšanos personas privātajā dzīvē, personas ilgstošas novērošanas (izsekošanas) veikšana būtu pieļaujama ar tiesas pirmskontroli līdzīgi kā citos gadījumos, kad veicami tādi operatīvās darbības pasākumi, kuri veicami tikai sevišķajā veidā. Līdz ar to, ODL 10. pants būtu atbilstoši precizējams, vienlaikus personas ilgstošas novērošanas (izsekošanas) regulējumu iekļaujot ODL 7. panta ceturtajā daļā, kā operatīvās darbības pasākumu, kas var tikt veikts tikai sevišķajā veidā. Papildus tam jāprecizē arī ODL 20. pants, nosakot, ka personas ilgstoša novērošana (izsekošana) nav veicama operatīvās izziņas procesa gaitā.

Grozījumu projekts skar arī stacionāro un mobilo objektu novērošanu, kas nav vērsta uz konkrētas personas ilgstošu novērošanu (izsekošanu). Operatīvās darbības procesa ietvaros šī novērošana īstenojama saskaņā ar Likumprojektā ietvertu ODL 10. panta pirmajā daļā noteikto regulējumu, kurš tika atbalstīts sekojoša redakcijā:

ODL 10. pants. Operatīvā novērošana (izsekošana)

(1) Operatīvās darbības subjektu amatpersonas ir tiesīgas veikt personu novērošanu (izsekošanu), dažādu stacionāro un mobilo objektu novērošanu un ar tiem saistīto personu novērošanu (izsekošanu).

(2) Ja operatīvās darbības subjekta rīcībā ir pamatota informācija par personas gatavotu vai izdarītu noziedzīgu nodarījumu vai tās radītu valstij svarīgu interešu, kas saistītas ar valsts drošības vai sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzību, apdraudējumu, ir atļauta šīs personas ilgstoša operatīvā novērošana (izsekošana).

(3) Ir atļauta arī tādas personas ilgstoša operatīvā novērošana (izsekošana), kura ir saistīta ar šā panta otrajā daļā minēto personu vai šā panta pirmajā daļā minēto objektu, meklējamo personu, noziedzīgi iegūtu mantu un citu mantu (arī finanšu līdzekļiem), kas var tikt pakļauta arestam saistībā ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, ja ir pamats uzskatīt, ka personas ilgstoša operatīvā novērošana (izsekošana) ļaus noskaidrot noziedzīga nodarījuma izdarīšanas apstākļus vai to izdarījušās personas, meklējamās personas atrašanās vietu, novērst vai atklāt valsts svarīgu interešu, kas saistītas ar valsts drošības vai sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzību, apdraudējumu vai arī ļaus identificēt vai atrast šajā pantā minēto mantu.

(4) **Par ilgstošu operatīvo novērošanu (izse-**

košanu) uzskatāma personas novērošana (izsekošana), kas konkrētā operatīvās darbības procesā slepeni ilgst vairāk par 30 dienām. Ilgstoša operatīvā novērošana (izsekošana) ir pieļaujama tikai operatīvās izstrādes gadījumos”.

Apakškomisijas sēdēs lielas domstarpības izraisīja grozījumi ODL 7. panta sestajā daļā, kurā regulēts operatīvās darbības pasākumu veikšanas vispārējais un sevišķais veids. Likumprojektā paredzēts izslēgt ODL 7. panta sestajā daļā paredzēto izņēmumu no nepieciešamības pēc tiesneša akcepta, lai veiktu sevišķajā veidā veicamos operatīvās darbības pasākumus pret aizturētajām, aizdomās turētajām, apsūdzētajām, tiesājamām un notiesātajām personām operatīvās darbības subjektu vai penitenciāro iestāžu telpās. Daži apakškomisijas locekļi uzskatīja, ka tas nepieciešams, lai nodrošinātu no operatīvās darbības subjekta neatkarīgas institūcijas (tiesas) pirmskontroli pār attiecīgo operatīvās darbības pasākumu veikšanas uzsākšanu pret personām, kuras atrodas minētajos apstākļos. *Tas nozīmē, ka turpmāk pret šo kategoriju personām arī operatīvās darbības subjektu telpās būs nepieciešams Augstākās tiesas tiesneša akcepts.* Šo priekšlikumu apakškomisijas deputāti pamatoja ar to, ka ODL 7. panta ceturtajā daļā noteikti tie operatīvās darbības pasākumi, kuri veicami tikai sevišķajā veidā un ar tiesneša akceptu. Savukārt ODL 7. panta sestajā daļā paredzēts nepamatots izņēmums no nepieciešamības pēc tiesneša akcepta sevišķajā veidā veicamo operatīvās darbības pasākumu īstenošanai pret aizturētajām, aizdomās turētajām, apsūdzētajām, tiesājamām un notiesātajām personām operatīvās darbības subjektu vai penitenciāro iestāžu telpās.

Deputāti arī atzina, ka ODL 7. panta sestajā daļā minētais izņēmums būtībā nemazina tās prasības, kas ir *noteiktas atlikušajā šā panta daļā*: “Tiesneša akcepts nav nepieciešams gadījumos, kad operatīvās darbības subjekts pēc konkrētas personas rakstveida iesnieguma noklausās šīs personas sarunas”, lai veiktu sevišķajā veidā veicamos operatīvās darbības pasākumus. Minētais izņēmums pieļauj attiecīgajās situācijās īstenot sevišķajā veidā veicamos operatīvos darbības pasākumus bez tiesas pirmskontroles. Apakškomisijas deputāti norādīja, ka, atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai, lai garantētu atbilstošu personu tiesību aizsardzību gadījumos, kad slepeni tiek veikti operatīvās darbības pasā-

kumi, kuru rezultātā notiek būtiska iejaukšanās personas privātajā dzīvē, likumam ir jānodrošina pietiekoša aizsardzība pret iespējamu patvaļīgu rīcību (sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1984. gada 2. augusta sprieduma lietā *Malone v. The United Kingdom* 67. punktu). **Minētā nosacījuma piemērošana nav atkarīga no šo personu atrašanās noteiktās vietās** (sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 25. septembra sprieduma lietā *P.G. and J.H. v. The United Kingdom* 62. punktu)⁶. Līdz ar to, lai nodrošinātu ODL normu lielāku skaidrību, pamatojoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, komisijas deputāti ar vienas balss vairākumu, neskatoties uz praktiķu un neatkarīgo ekspertu iebildumiem, **nobalsoja par šīs normas svītrosānu no spēkā esošā ODL**.

Liela diskusija izvērtās par ODL 9. panta piekto daļu, kurā reglamentēta operatīvā izziņošana, iegūstot datus no elektroniskās informācijas sistēmām. ODL 9. panta piektajā daļā ir noteikts, ka tādu datu iegūšana, kuru saglabāšana ir noteikta likumā (Elektronisko sakaru likuma 71.1. pants), ir pieļaujama ar operatīvās darbības subjekta iestādes vadītāja (priekšnieka) vai viņa pilnvarotas amatpersonas akceptu. Atkal tika norādīts, ka, atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai, telekomunikāciju savienojumi, katra savienojuma laiks un ilgums, kaut gan neatklāj paustās informācijas saturu, ir būtiska komunikācijas pa tālruni sastāvdaļa. Attiecīgi, minēto datu iegūšana ir uzskatāma par iejaukšanos personas privātajā dzīvē 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. panta izpratnē (sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1984. gada 2. augusta sprieduma lietā *Malone v. The United Kingdom* 83. – 84. punktu; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 3. jūlija sprieduma lietā *Copland v. The United Kingdom* 43. – 44. punktu, kā arī *mutatis mutandis* Eiropas Savienības Tiesas 2014. gada 8. aprīļa sprieduma apvienotās lietās C-293/12 un C-594/12 *Digital Rights Ireland and Seitlinger and Others* 36., 37. punktu)⁷.

Deputāti izteica atbalstu Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai, ka atbilstošu personu tiesību aizsardzības garantēšanai slepeni veiktu operatīvās darbības pasākumu gadījumos, kuru rezultātā notiek būtiska iejaukšanās personas privātajā dzīvē, likumam ir jānodrošina pietiekoša aizsardzība pret iespējamu patvaļīgu rīci-

bu (sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1984. gada 2. augusta sprieduma lietā *Malone v. The United Kingdom* 67. punktu). Viens no aizsardzības pret iespējamu patvaļīgu rīcību elementiem ir neatkarīgas iestādes pirmskontrolē (sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1978. gada 6. septembra sprieduma lietā *Klass and Others v. Germany* 55. punktu; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 2. septembra sprieduma lietā *Uzun v. Germany* 71. punktu, kā arī *mutatis mutandis* Eiropas Savienības Tiesas 2014. gada 8. aprīļa sprieduma apvienotās lietās C-293/12 un C-594/12 *Digital Rights Ireland and Seitlinger and Others* 62. punktu).

Arī citu valstu Konstitucionālās tiesas ir atzinušas, ka informācijas iegūšana par telekomunikāciju savienojumiem, katra savienojuma laiku un ilgumu, *ja attiecīgā informācija ir iegūta ilgākā laika posmā*, ir uzskatāma par būtisku iejaukšanos personas privātajā dzīvē (sk., piemēram, Čehijas Konstitucionālās tiesas 2011. gada 22. marta sprieduma lietā Pl. ÚS 24/10 94/2011 Coll 44. punktu), Lietuvas Republikas Konstitucionālās tiesas 2002. gada 19. septembra sprieduma secinājumu daļas II sadaļu. Ievērojot citu valstu pieredzi, ir secināms, ka attiecīgo datu iegūšanas pirmskontroles īstenošana var būt noteikta neatkarīgai institūcijai.

Ievērojot iepriekš minēto, tika atbalstīts priekšlikums izteikt ODL 9. panta piekto daļu sekojošā redakcijā:

„(5) Operatīvo datu iegūšanu no elektronisko sakaru komersantiem – tas ir, tādu datu iegūšanu, kuru saglabāšana elektronisko sakaru komersantam noteikta likumā (saglabājami dati), – veic ar operatīvās darbības subjekta vadītāja (priekšnieka) vai viņa pilnvarotas amatpersonas akceptu, pieprasot datus no elektronisko sakaru komersantiem. Saglabājamus datus, ja šie dati konkrētā operatīvās darbības procesā par identificētu personu iegūti vai tiek pieprasīti par laika posmu, *kas kopumā pārsniedz 30 dienas, operatīvās darbības subjekts pieprasa ar attiecīgās apgabaltiesas darbības teritorijā nozīmēta tiesneša akceptu*⁸.

Kā pamatots tika atbalstīts priekšlikums grozīt ODL 23. panta piekto daļu, ar kuru paredzēts precizēt operatīvās uzskaites regulējumu, norādot konkrētus uzskaites lietu uzglabāšanas un iznīcināšanas termiņus:

5) Operatīvās uzskaites lietas pēc to izbeigšanas tiek uzglabātas likumā un operatīvās

darbības subjekta noteiktajā kārtībā. Operatīvās uzskaites lietas pēc to izbeigšanas glabā 10 gadus, bet lietas, kas saistītas ar personu speciālās aizsardzības nodrošināšanu – 75 gadus. Iznīcinot operatīvās uzskaites lietu, operatīvās darbības subjekts saglabā dokumentus (materiālus), kas satur informāciju, kas nepieciešama, un kam ir nozīme operatīvās darbības un kriminālprocesa uzdevumu veikšanai⁹.

Liela diskusijas komisijā izvērtās par priekšlikumu **papildināt ODL ar jaunu 24.1. pantu, kurā tiktu reglamentēta informācijas sniegšana par operatīvās darbības pasākumu veikšanu**. Šeit atkal kā arguments tika citēta Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra, saskaņā ar kuru likumā ir jānodrošina personu pietiekošā aizsardzība pret iespējamu patvaļīgu rīcību gadījumos, kad slepeni tiek veikti operatīvās darbības pasākumi, kuru rezultātā notiek būtiska iejaukšanās personas privātajā dzīvē, (sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1984. gada 2. augusta sprieduma lietā *Malone v. The United Kingdom* 67. punktu). **Viens no aizsardzības pret iespējamu patvaļīgu rīcību elementiem ir to personu informēšana, pret kurām īstenoti sevišķajā veidā veicamie operatīvās darbības pasākumi**, ja šāda informēšana par veiktajiem operatīvās darbības pasākumiem nerada citu interešu apdraudējumu (sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1978. gada 6. septembra sprieduma lietā *Klass and others v. Germany* 55. – 58. punktu; Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 28. jūnija sprieduma lietā *Ekimdzhiyev v. Bulgaria* 90. – 91. punktu).

Ievērojot iepriekš minēto, tika atbalstīts deputātu priekšlikums **papildināt ODL ar jaunu 24.1. pantu**, kurā reglamentēti informācijas par sevišķajā veidā veiktajiem operatīvās darbības pasākumiem sniegšanas kārtība un nosacījumi:

1) Pabeidzot operatīvās darbības procesu, operatīvās darbības subjekts informē personu, pret kuru tika veikts sevišķajā veidā veicamais operatīvās darbības pasākums, par veikto operatīvo darbību un laiku, kad pret personu tika veikts sevišķajā veidā veicamais operatīvās darbības pasākums.

2) Šā panta pirmajā daļā minēto personu neinformē par veikto operatīvo darbību, ja tas var:

1) radīt kaitējumu citas personas likumīgajām tiesībām un interesēm;

2) atklāt operatīvās darbības slepenā palīga

vai personas, kura konfidenciali sniedza palīdzību operatīvās darbības subjekta amatpersonai, identitāti vai slepenās sadarbības faktu;

3) atklāt operatīvās darbības nodrošināšanai izveidotās segorganizācijas un citus maskēšanas līdzekļus;

4) atklāt operatīvās darbības pasākumu organizāciju, metodiku un taktiku;

5) kaitēt valsts drošības interesēm;

6) kaitēt operatīvās darbības uzdevumu izpildei;

7) kaitēt kriminālprocesam.

(3) Ja ir konstatējami šā panta otrajā daļā minētie apstākļi, operatīvās darbības subjekta amatpersona par to sagatavo pamatotu uzziņu, kuru akceptē operatīvās darbības subjekta iestādes vadītājs (priekšnieks) vai viņa pilnvarota amatpersona.

(4) Šā panta pirmajā daļā minēto personu informē par veikto operatīvo darbību, tiklīdz beidz pastāvēt šā panta otrajā daļā minētie apstākļi¹⁰.

Ievērojot Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, pret priekšlikumu iebildumu nav, bet autors kā neatkarīgais eksperts izteica priekšlikumu no šīs ODL 24.1. panta redakcijas svītrot ceturto daļu, **jo esošā Operatīvās darbības likuma 5. pantā ir skaidri norādīts**, ja persona uzskata, ka operatīvās darbības subjekts ar savu rīcību ir pārkāpis tās likumīgās tiesības un brīvības, šī persona ir tiesīga iesniegt sūdzību prokuroram, kas, veicis pārbaudi, sniedz atzinumu par operatīvās darbības subjekta amatpersonu rīcības atbilstību likumam, vai arī tā var griezties ar prasību tiesā.

Pamatojums ODL 24.1. panta ceturtais daļas svītrošanai tika ilustrēts ar vairākiem piemēriem. Viens no tiem raksturo situāciju, kad persona netika informēta, ka pret viņu tika veikts sevišķajā veidā veicamais operatīvās darbības pasākums pirms 5 – 10 gadiem, sakarā ar to, ka tajā laikā tas varētu atklāt operatīvās darbības nodrošināšanai izveidoto segorganizāciju (vai citu iemeslu). Šāda negaidīta paziņojuma saņemšana pēc tik ilga laika var būt personai liktenīga – problēmas ar sirdi u. tml.! Ir taču 24.1. pantā uzskaitīti gadījumi, kad personai netiek ziņots, ka pret viņu tika īstenots sevišķajā veidā veicamais operatīvās darbības pasākums, un, ja viņš uzskata, ka operatīvās darbības subjekts ar savu rīcību ir pārkāpis tās likumīgās tiesības un brīvības, tad viņa tiesības ir atrunātas esošā likuma 5. pantā. Tomēr, ar vienas

balss vairākumu komisijas locekļi nolēma 24.1. panta ceturto daļu atstāt nemainītu¹¹.

Jāatzīmē, ka savu viedokli šajā jautājumā izteica arī Latvijas Republikas Augstākā tiesa: "Personas informētība par operatīvo darbību pat pēc šīs darbības pabeigšanas var būtiski apdraudēt mērķus, kuru dēļ darbība veikta. Tādēļ tiesai, izskatot lietu pēc būtības, ar lielu rūpību jāizturas pret šo informāciju visā procesa laikā. Līdz brīdim, kad tiek taisīts spriedums, persona ne tieši, ne netieši no tiesas rīcības vai izteikumiem, vai citiem apstākļiem procesa ietvaros nedrīkst noprast, vai pret šo personu jebkad tikusi veikta operatīvā darbība. Cita starpā, atbilstoši jābūt formulētai arī sprieduma rezolutīvajai daļai. Šāda informācija personai drīkst būt pieejama vienīgi tad, kad rūpīgi izvērtēti visi apstākļi attiecībā uz šīs informācijas aktualitāti operatīvās darbības mērķu sasniegšanā, un šā izvērtējuma rezultātā iespējams secināt, ka nav objektīvu tiesisku šķēršļu šīs informācijas izpaušanai"¹².

Spēkā esošā ODL 29. panta (Operatīvās darbības subjektu amatpersonu atbildība) trešajā daļā noteikts pienākums attiecīgajām amatpersonām, prokuroram vai tiesai likumā noteiktajā kārtībā atjaunot tiesības un atļūdzināt vai novērst nodarīto materiālo un morālo kaitējumu.

Šeit būtu jāprecizē, ka normatīvie akti neparedz īpašu regulējumu saistībā ar prasījumiem par operatīvās darbības pasākumu gaitā iespējami nodarīto materiālo un morālo kaitējumu. Nav paredzēts arī īpašs regulējums saistībā ar prasījumiem par Kriminālprocesa likumā paredzēto speciālo izmeklēšanas darbību gaitā iespējami nodarīto materiālo un morālo kaitējumu. Tādējādi prasījumi par operatīvās darbības pasākumu gaitā iespējami nodarīto materiālo un morālo kaitējumu izskatāmi vispārējā kārtībā saskaņā ar Kriminālprocesa likumā, Administratīvā procesa likumā vai Civilprocesa likumā paredzēto kārtību. Līdz ar to, ODL 29. panta trešajā daļā ietvertais noteikums var tikt uztverts neprecīzi kā tāds, kas nosaka īpašu kārtību attiecīgo prasījumu izskatīšanai. Līdz ar to, lai nodrošinātu ODL lielāku skaidrību, ODL 29. panta trešā daļa ir izslēdzama.

Likumprojekts paredz papildināt ODL ar jauniem pantiem, piemēram:

36. pants. Operatīvās darbības subjektu amatpersonu rīcības pārbaude. Tas nozīmē, ja persona iesniegusi sūdzību par iespējamu opera-

tīvās darbības subjektu amatpersonas rīcību, kas pārkāpj tās likumīgās tiesības un brīvības, īpaši pilnvarots prokurors noskaidro, vai pret attiecīgo personu sūdzībā norādītajā laikā tika veikta operatīvā darbība. Ja īpaši pilnvarots prokurors, kurš veic pārbaudi par operatīvās darbības subjektu amatpersonas rīcības atbilstību likumam, attiecīgajā operatīvās darbības procesā bija sniedzis akceptu (piekrišanu) operatīvās darbības pasākuma veikšanai, viņš par to informē ģenerālprokuroru, kurš izraugās citu īpaši pilnvarotu prokuroru pārbaudes veikšanai. Pārbaude saistībā ar sūdzību par operatīvās darbības subjektu amatpersonas rīcības atbilstību likumam veicama divu mēnešu laikā. Ja objektīvu iemeslu dēļ pārbaudi nav iespējams pabeigt divu mēnešu laikā, to var pagarināt vēl uz diviem mēnešiem ar ģenerālprokurora akceptu, par to rakstveidā informējot sūdzības iesniedzēju;

37. pants. Operatīvās darbības subjektu amatpersonu rīcības pārbaudes atzinums. Pabeidzis pārbaudi saistībā ar sūdzību par operatīvās darbības subjektu amatpersonas rīcības atbilstību likumam, prokurors sagatavo atzinumu. Ja prokuroram ir pamats uzskatīt, ka, akceptējot tāda operatīvās darbības pasākuma veikšanu, kas veicams ar Augstākās tiesas priekšsēdētāja vai viņa īpaši pilnvarota Augstākās tiesas tiesneša akceptu, nav ievērotas likuma prasības, prokurors par to informē Augstākās tiesas priekšsēdētāju;

38. pants. Paziņojums par operatīvās darbības subjektu amatpersonu rīcības pārbaudi. Pēc atzinuma saistībā ar sūdzību par operatīvās darbības subjektu amatpersonas rīcības atbilstību likumam sagatavošanas pabeigšanas, prokurors informē sūdzības iesniedzēju par pārbaudes pabeigšanu un norāda, vai pārbaudē konstatēts personas likumīgo tiesību un brīvību pretlikumīgs aizskārums, nesniedzot papildu skaidrojumu, kā arī izskaidro tiesības griezties tiesā¹³.

2014. gada decembrī Iekšlietu ministrijas sagatavotais likumprojekts „Grozījumi Operatīvās darbības likumā” tika skatīts Tieslietu padomē. Tika diskutēts Valsts sekretāru sanāksmē nesaskaņotais jautājums par atbildīgo institūciju – tiesu vai prokuratūru, kurai jāakceptē saglabājamo datu iegūšanu no elektronisko sakaru komersantiem. Tieslietu padome, konceptuāli piekrītot tiesu kā neatkarīgu institūciju iesaistei šajā regulējumā, vērsa uzmanību uz to, ka ar esošo tiesnešu skaitu un finansējumu tiesām nav

iespējams operatīvi nodrošināt pirmskontroli Operatīvās darbības likuma ietvaros, nekaitējot Kriminālprocesa likumā noteikto funkciju izpildei. Papildu funkciju deleģēšana tiesām varētu radīt apdraudējumu personām garantēto tiesību uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā nodrošināšanai, kā arī apdraudētu līdz šim īstenotās reformas, kas vērstas uz tiesvedības procesa efektivitāti, it īpaši attiecībā uz civillietām¹⁴. Līdz ar to, Tieslietu padomes lēmumā atbalstīta tiesu kā atbildīgo institūciju noteikšana Operatīvās darbības likumā paredzēto darbību akceptēšanai, ar nosacījumu, ka tam valsts budžetā jāparedz nepieciešamais papildu finansējums.

Secinājumi un priekšlikumi:

- Lai nodrošinātu operatīvās darbības regulējuma atbilstības Eiropas Padomes 1950. gada 4. novembra Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas prasībām un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai, likumā būtu vajadzīgi papildinājumi attiecībā uz operatīvās

darbības kontroles mehānismu. Proti, sevišķajā veidā veicamajiem pasākumiem, kuri aizskar cilvēktiesības, jābūt pastiprināti un regulāri kontrolētiem un uzraudzītiem;

- Nedrīkstētu pieļaut tādus grozījumus Operatīvās darbības likumā, kas būtiski palielinātu noziedzīgu elementu informētību par operatīvās darbības metodēm un taktiku, kā arī radītu rīcības iespēju darboties pret valsts interesēm. Pretējā gadījumā negatīvi tiks ietekmēta noziedzīgu nodarījumu novēršana, atklāšana un vainīgo personu saukšana pie likumā paredzētās atbildības, kas savukārt var veicināt apdraudējumu valsts iekšējai drošībai;

- Rakstā minētie viedokļi un izteiktie priekšlikumi publicēti publiskas diskusijas veicināšanai par likuma teorētiskajiem un praktiskajiem aspektiem. Publiska domu apmaiņa varētu palīdzēt attiecīgajām komisijām un neatkarīgajiem ekspertiem izstrādāt un virzīt tālākus konkrētus priekšlikumus grozījumiem Operatīvās darbības likumā.

Atsauces

- ¹ Iekšlietu ministrijas piedāvātais likumprojekts. tap.mk.gov.lv/doc/2014_12/IEMANot_151014_GrozODL.758.doc
- ² Valsts pārvaldes iekārtas likums. 06.06.2002. likums/LV, 94 (2669), 21.06.2002., Ziņotājs, 14, 25.07.2002.
- ³ Kredītiestāžu likums. 05.10.1995. likums/LV, 163 (446), 24.10.1995., Ziņotājs, 23, 07.12.1995.
- ⁴ Iekšlietu ministrijas piedāvātais likumprojekts.
- ⁵ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. 04.11.1950. starptautisks dokuments / LV, 143/144 (858/859), 13.06.1997.
- ⁶ Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis. http://publications.europa.eu/resource/cellar/dea280f6-1b9b-11e4-933d-01aa75ed71a1.0013.01/DOC_1
- ⁷ Tiesas (virspalāta) 2014. gada 8. aprīļa spriedums. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=153045&pageIndex=0&doclang=LV&mode=req&dir=&occ=-first&part=1&cid=414769>
- ⁸ Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas Operatīvās darbības likuma pilnveidošanas apakškomisijas sēdes materiāli.
- ⁹ Iekšlietu ministrijas piedāvātais likumprojekts. tap.mk.gov.lv/doc/2014_12/IEMANot_151014_GrozODL.758.doc
- ¹⁰ Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas Operatīvās darbības likuma pilnveidošanas apakškomisijas sēdes materiāli.
- ¹¹ Autora personiskā arhīva materiāli.
- ¹² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 5. novembra lēmums lietā Nr.6-7-00147-13/9 SKA- 996/2013
- ¹³ Iekšlietu ministrijas piedāvātais likumprojekts. tap.mk.gov.lv/doc/2014_12/IEMANot_151014_GrozODL.758.doc
- ¹⁴ Konceptuāli atbalsta grozījumus Operatīvās darbības likumā. <http://at.gov.lv/lv/pazinojumi-pre>

Abstract

The article provides insight into the actual problem of law enforcement authorities – amendments and supplements on Operational activities Law. The article also gives analysis of proposals of amendments and supplements given by Subcommittee of Parliamentary Defense, Internal Affairs and Corruption Prevention Committee. Simultaneously author takes into account realistic circumstances, situations and opportunities of operational structures and exigency of respecting for human rights and gives certain proposals how to resolve identified problems.

Аннотация

В данной статье автор рассматривает актуальную проблему правоохранительных органов сегодняшнего дня – изменения и дополнения в Законе об оперативной деятельности. В статье анализируются предложения, внесённые депутатами подкомиссии по совершенствованию Закона об оперативной деятельности Комиссии Сейма Латвии по обороне, внутренним делам и предотвращению коррупции. Также автором статьи для обсуждения выдвинуты некоторые конкретные предложения по данному вопросу, исходя из реальной оперативной обстановки и возможностей оперативных структур, с соблюдением норм в области прав человека.